

‘Laat de zon schijnen over onze taal, laat zien hoe mooi het Nederlands is’

Interview met radiomaker, muzik- liefhebber én taalfanaat Frits Spits

Sinds 2014 presenteert Frits Spits elke zaterdag op NPO Radio 1 het populaire programma *De Taalstaat*. Wat wil de oud-docent en oud-dj met dit enige taalprogramma op de Nederlandse radio bereiken? Waar komt zijn enthousiasme voor taalkwesties vandaan en wat is dat precies: zijn ‘liefde voor taal’?

JAN ERIK GREZEL

‘Te haastig? Nee hoor. Het is zaterdagmorgen, elf uur. Mensen gaan boodschappen doen, auto in, auto uit. Een programma op de radio moet dan tempo hebben. Ik wil een programma bieden waar het ritme van die zaterdagochtend in zit.’ In een licht kamertje, ergens in het markante KRO-NCRV-gebouw in Hilversum, vertelt presentator Frits Spits over *De Taalstaat*, ‘zijn’ taalprogramma (11.00–13.00 uur, NPO Radio 1). De jingle van *De Taalstaat* is presto. Dat past precies bij ‘de radiomaat’ waaraan het programma moet voldoen. ‘Ik houd van snelle radio. In het verleden heb ik een tijdje *Wat een taal* gepresenteerd. Dat was trager en nogal academisch. *De Taalstaat* brengt naast informatie ook amusement. Toch is er tijd voor diepgang. Het eerste gesprek duurt twaalf minuten. Dat

is best lang op zo’n moment van de dag.’

Taal en radio is niet op voorhand een gelukkig huwelijk. Het idee voor *De Taalstaat* kwam van de presentator zelf. Was het geen riskant plan? Frits Spits, net 70 geworden: ‘Ik heb me er geen moment zorgen over gemaakt. Toen ik stopte met mijn muziekprogramma *Tijd voor Twee*, hield ik op als dj. Het was genoeg geweest. De toenmalige directeur van de KRO zei: “Frits, bedenk wat je nog voor ons zou kunnen betekenen.” Toen wist ik het meteen: een gewoon taalprogramma. Wat er aan taalprogramma’s is, zijn spelletjes of ze zijn bedoeld om iemand in de zeik te zetten die iets verkeerd zegt. Dat spreekt me niet aan. Het programma dat mij voor ogen stond, moest mensen enthousiast maken voor taal. Ik wil laten zien hoe boeiend het Nederlands is. Dat doen we met *De Taalstaat*. Eigenlijk ben ik met het programma

Frits Spits (rechts) en Frank Boeijen in de NPO-studio, 2017. Foto: AIP/BSR Agency by Novum | Frans van Zijst

weer terug bij waar ik begonnen ben: de Nederlandse taal.’

Stem

Frits Ritmeester, alom bekend onder zijn radionaam Frits Spits, maakte als student een opmerkelijke ommezwaai. ‘Ik heb eerst een tijdje economie gestudeerd in Amsterdam. Ik wilde ook bij een dispuut van “het corps”. Heel bewust koos ik voor een klassiek dispuut: Homerus. Daar zat ik dan als enige hbs’er tussen allemaal gymnasiasten. We lazen poëzie, we bespraken James Baldwin, Bob Dylan, we verdiepten ons in filosofie. Op een avond las een meisje gedichten voor. Ik was zó gegrepen en geroerd. Hier moet ik verder mee, besepte ik. Het was een cruciaal moment in mijn leven.’ Hij stapte over naar de studie Nederlands, de mo in Tilburg. ‘Een van mijn do-

centen was Jan Starink, een fenomenale man. We hingen aan zijn lippen als hij over Joyce of Kafka vertelde. Iedereen vond het zonde als het uur voorbij was.’ In die studiejaren kreeg Frits Ritmeester de kans om muziekprogramma’s op de radio te presenteren voor de NOS. ‘Radio maken was altijd een droom van mij geweest.’

Een van de eerste programma’s was het *Frits Spits Verhaal* (1974–1976) op – toen nog – Hilversum 3. Dat was meteen een hit. In 1978 begon *De Avondspits*, zes dagen per week tussen 18.00 en 19.00 uur. Het bracht hem naam en faam. Generaties groeiden op met de karakteristieke radiostem van Frits Spits en vaste onderdelen als ‘De steunplaat’ en het spelletje ‘Kruip in de huid van ...’. Meer dan vijftien jaar liep *De Avondspits*. De nadruk lag op popmuziek, maar ook toen al deed Frits Spits taalspelletjes met bellers, zoals ‘Poplimericks’ die

‘De sterke band die ik met taal voel, heb ik ongetwijfeld te danken aan het gezin waarin ik ben opgegroeid’

luisteraars konden voordragen: Een kanarie uit Goeree-Overflakkee / wilde dolgraag met de trekvogels mee. / Maar zijn kooi bleef gesloten; / tot zijn dood heeft hij gefloten: / ‘One day I’ll fly away’.

‘Het programma was erg populair en kostte me veel tijd. Maar ik wilde per se mijn studie Nederlands afmaken. Tot diep in de nacht was ik bezig met bijvoorbeeld Bloem of Nijhoff. Dan voelt een studie niet echt als een belasting.’

Taalpropagandist

Radio, muziek en taal vormen een rode draad in het leven van Spits, waarbij de liefde voor het Nederlands vooropstaat. Op het Onze Taalcongres op 7 oktober jongstleden kreeg hij de Visser-Neerlandiaprijs 2017 van het Algemeen Nederlands Verbond (een vereniging die de samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen wil bevorderen) uitgereikt voor zijn bijdrage aan het stimuleren en het behoud van de Nederlandse taal en cultuur. De didactische kwaliteiten van de laureaat werden ook uitvoerig geroemd in de lofredre van taalkundige en thrillerschrijver René Appel, die elke week in *De Taalstaat* is te horen (zie kader 1): ‘Frits legt graag uit, wil luisteraars en lezers iets leren over het Nederlands, mooie zinnen, ontroerende woorden. En hij nodigt mensen uit die daar iets over kunnen vertellen, allemaal om de rijkdom van het Nederlands te illustreren. Kortom, hij is een taalpropagandist van de zuiverste soort.’

Waar komt die liefde voor taal vandaan?

‘Ik kom uit een gezin waar veel gelezen werd. Mijn moeder was journalist en schrijfster. Ze heeft kinderboeken geschreven en maakte ook liedteksten. “Ik ben gelukkig zonder jou” van Conny van den Bosch is een bekende tekst van haar. De sterke band die ik met taal voel, heb ik ongetwijfeld te danken aan het gezin waarin ik ben opgegroeid.’

En wat is dan de kern van die ‘liefde voor taal’?

‘Genieten van iets wat je leest of hoort, en daar een beeld bij krijgen. Sommige schrijvers of sprekers verstaan de

Elke zaterdagochtend tussen elf en één presenteert Frits Spits op NPO Radio 1 *De Taalstaat*. Het programma belicht allerlei facetten van het Nederlands, waaronder nieuw vocabulaire, vergeetwoorden, uitspraakkwesies en de bijzondere taal van grote stilisten als Tommy Wieringa. Ook is er een verkiezing van de Nederlander die zich in woord en/of geschrift heeft onderscheiden: ‘De Taalstaatmeester’. Afgelopen jaar leverde dat een lijst op van 26 mensen met retorisch talent, zoals Diederik van Vleuten, Kees van der Staaij en James Worthy, columnist van *Het Parool*. Geen Geert Wilders? Frits Spits: ‘Wilders wordt altijd al genoemd. Ik vind hem eerlijk gezegd niet zo’n meester. Het klinkt vaak bedacht wat hij zegt. Hij is vooral fel en agressief, maar hij verrast niet met metaforen. Van der Staaij vind ik zelf wél goed. De keuze die wij maken, staat los van politieke voorkeuren. Inhoudelijk ben ik het lang niet altijd met Van der Staaij eens, maar dat maakt niet uit.’

In de rubriek ‘De Taalschat’ bespreekt Frits Spits met een gast iets typisch Nederlands wat we moeten koesteren, variërend van ‘Het Rotterdams Passé van drs P.’ tot het leesplankje met aap-noot-mies. ‘Onlangs verscheen de biografie van Chris van Abcoude, schrijver van de Pietje Bellboeken. In het programma had ik een vraaggesprek met zijn biograaf, Jan Maliepaard. Die boeken van Pietje Bell hebben we opgenomen in “De Taalschat”.’

In ‘Het TNA van ...’ analyseert vaste gast René Appel het typische taalgebruik (TNA is een verwijzing naar DNA) van een bekende Nederlander of Vlaming. Half december nam hij het Nederlands van de Vlaamse schrijfster Griet Op de Beeck onder de loep. Niet de stijl van haar boeken, maar de manier waarop zij praat: ‘Ze is bijzonder welbespraakt. Maar dan opeens gebruikt ze het woord “ongelofelijk” drie keer achter elkaar. Met die typisch Vlaamse, afgeknepen o.’

Kader 1. De Taalstaat

Een bekend en veel beluisterd onderdeel van *De Taalstaat* is de verkiezing voor Nederland én België van ‘Beste docent Nederlands van het jaar’. Een leraar moet genomineerd worden, bijvoorbeeld door leerlingen, ouders, collega’s of een teamleider. Uit de kandidaten kiest de jury, bestaande uit Peter-Arno Coppen (hoogleraar Taaldidactiek), Tineke Coenen (docent Nederlands) en Frank Daems (emeritus hoogleraar Taalkunde en Taaldidactiek) de beste drie.

Afgelopen jaar was Didy Pijpker, vmbo-docent in het Groningse Siddeburen, een van de twaalf docenten die voor de verkiezing waren voorgedragen. ‘Mijn ervaring met Frits Spits was heel aangenaam. Hij nam alle tijd voor voorgesprekjes. Uiteindelijk kwam ik via jurering bij de laatste drie. De winnaar wordt bepaald door stemming op sociale media. Dan ben je als noorderling in het nadeel, want de mensen in mijn omgeving zeggen: “Allemaal leuk en aardig, zo’n verkiezing, maar ik doe niet mee aan die flauwekul.”’ Didy werd derde.

Kader 2. Beste docent Nederlands

‘Als leraar moet je de leerlingen inspireren. Vertel ze niet voortdurend wat ze allemaal fout doen. Laat zien wat ze goed doen en of het nog beter zou kunnen’

kunst om je met een enkel woord een heel landschap voor te toveren. Of ze verwoorden een gedachte die je wel hebt gehad, maar nooit op die manier in taal hebt uitgedrukt. Soms wordt me dan de adem benomen. Ik heb onlangs het laatste boek van Renate Dorrestein gelezen, een schrijfster die ik bewonder. Ze gebruikt zulke treffende metaforen. Zo beschrijft ze een naderend onweer en tegen de donkere lucht ziet ze opeens “een gevorkte bliksemschicht”. Of neem Connie Palmén. Haar laatste boek *Jij zegt het* vond ik fantastisch. Ik ben verliefd op haar zinnen. Die gaan maar door, het ene beeld nog sterker dan het andere. Het ritme van haar zinnen geeft mij ook een puur geluksgevoel.’

Jij doet het zelf toch ook heel goed op de radio? Heldere dictie, fraaie woorden, vloeiende zinnen.

‘Ik ben een gedreven radiomaker, ik houd erg van de taal, maar er zijn talloze mensen die veel beter met taal omgaan dan ik. Ik heb groot respect voor mensen als Kees van Kooten, of bijvoorbeeld Wim Daniëls. Zoals hij het Onze Taalcongres presenteerde! Dat zijn taalhelden die mij inspireren. Ik word er zelf beter van. Onlangs had ik Jean-Pierre Rawie in *De Taalstaat*. Hij is een dandy, maar ook een vakman. In zijn nieuwe bundel *Handschriften* staan prachtige gedichten. Elke zin klopt, het metrum klopt, ieder woord klopt. Door zulke poëzie krijg ik zelf zin om meer te schrijven, te lezen en ook om mensen enthousiast te maken voor taal.’

Respect

‘Ik ben in het begin van mijn carrière een tijdje docent Nederlands geweest. Als leraar moet je de leerlingen ook inspireren. Vertel ze niet voortdurend wat ze allemaal fout doen. Laat zien wat ze goed doen en of het nog beter zou kunnen. Ik houd er niet van om de nadruk te leggen op het negatieve. In december was er weer zo’n verkiezing van “Het ergste woord van het jaar”. Dat vind ik vervelende verkiezingen. Ze werpen een schaduw over het Nederlands. Laat de zon schijnen over onze taal, laat zien hoe mooi die is. Dat is wat we met *De Taalstaat* proberen.’

‘Ik ben heel positief over docenten Nederlands. Ze hebben hartstocht voor hun vak, maar ze zijn ook realistisch en ze streven steeds naar verbetering’

Het programma besteedt ook aandacht aan het onderwijs via de verkiezing ‘De beste docent Nederlands van het jaar’ (zie kader 2). Hoe kijk je, als oud-docent, tegen het huidige talenonderwijs aan?

‘De bedoeling van die verkiezing is om het vak Nederlands uit de sfeer te halen waarin vooral geklaagd wordt: “Ze kunnen niet goed samenvatten, ze kunnen niet goed spellen” enzovoort. Ik ben op grond van de gesprekken met leraren heel positief over docenten Nederlands en ik heb groot respect voor hen. Ze hebben hartstocht voor hun vak, maar ze zijn ook realistisch en ze streven steeds naar verbetering. Dat ervaren wij als we het programma maken. Natuurlijk zijn er goede en minder goede docenten, zo heb je ook goede en slechte timmerlui. En ik zie ook wel dat de leraren gebonden zijn aan de eindtermen.

‘Ik vind het spijtig dat leerlingen geen opstel meer hoeven te schrijven. Het vak zou wat vrijer mogen van mij. Literatuur is onderbelicht. Jammer, want dat is juist een kant van het onderwijs waarmee je veel leerlingen enthousiast kunt maken voor taal.’

Serieus

Als de naam Frits Spits valt, hoor je nogal eens: ‘een aimabele man’. Dat komt uit de mond van mensen die jou alleen maar van de radio kennen. Hoe komen zij tot zo’n oordeel?

‘Er zijn ook wel mensen die anders over me denken, maar op de radio kom ik blijkbaar zo over. Dat komt, denk ik, doordat ik de mensen in mijn programma serieus neem. Ik ben waarachtig geïnteresseerd in wat zij te vertellen hebben en zij in wat ik vraag. Radiomakers van tegenwoordig praten vaak met elkáár. Ik weet niet of luisteraars daarop zitten te wachten.’

In jouw dankwoord bij de uitreiking van de Visser-Neerlandiaprijs zei je: ‘Ik zou mezelf die prijs nooit gegeven hebben.’

‘Wat goed is, kan altijd beter. Twijfel blijft belangrijke brandstof om jezelf te verbeteren. Natuurlijk zei René Appel in de laudatio bij de prijsuitreiking geen kwaad woord over mij. Het heet niet voor niets een lofredde. Maar de zelfkritiek is bij mij altijd sterker dan de tevredenheid.’

Foto: Yvette Wolterinck

Het geldbedrag dat aan de prijs is verbonden, besteed je aan onderzoek naar metaforen die wij gebruiken als het om dementie gaat. Een bijzondere bestemming.

‘Ik had een tijdje geleden Gerard Steen in mijn programma. Ook dat is iemand die mij enorm inspireert. Hij is hoogleraar Taalbeheersing aan de Universiteit van Amsterdam en doet onderzoek naar figuurlijke betekenis in taal en communicatie. Hij vertelde dat wij vaak onjuiste beeldspraak gebruiken als het over ziekte gaat. Tegen kankerpatiënten kun je beter niet de oorlogsmetafoor gebruiken en zeggen dat ze moeten “vechten”. Als ze het niet redden, hebben ze dus niet genoeg hun best gedaan. Zeg liever dat zo’n fase waarin een ziekte zich openbaart, het begin van een reis is.

‘Het geld stelt Gerard Steen in staat om na te gaan wat nu de juiste metaforiek is voor dementie. Hoe kun je mensen zo reëel mogelijk voorlichten over deze ziekte zonder dat je valse hoop wekt. Het onderzoek staat nog in de kinderschoenen. Wat het uiteindelijk oplevert, hoor je natuurlijk in De Taalstaat.’

De uitzendingen van De Taalstaat zijn terug te luisteren via <www.nporadio1.nl/de-taalstaat>.

nieuws

Busopstelling

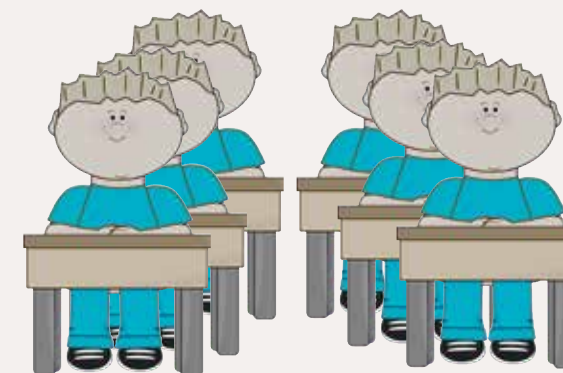
Leerlingen die in rijen zitten, werken taakgericht aan een individuele taak en hebben een betere werkhouding daarbij dan leerlingen in groepen, aldus een review van het NRO. Zij krijgen meer werk gedaan in dezelfde tijd, omdat ze minder afgeleid zijn. De effecten zijn vooral groot voor leerlingen die snel afgeleid zijn en minder goed presteren. Voor interactieve werkvormen zijn rijen minder geschikt. Bij een hoefijzeropstelling stellen leerlingen meer vragen aan elkaar en aan de docent, en is er een grotere taakgerichtheid bij het brainstormen.

Verrassend genoeg is vrijwel al het onderzoek naar het effect van rijenopstellingen op het leren gedaan in de jaren tachtig van de vorige eeuw. Daarna stopt het onderzoek naar dit thema. Het meeste onderzoek is gedaan in het basisonderwijs, soms ook in de brugklas van het voortgezet onderwijs.

Toch zijn de resultaten consequent en heel specifiek: een opstelling in rijen zorgt voor een betere taakgerichtheid en een goede werkhouding van leerlingen die zelfstandig werken aan individuele taken. Het taakgerichte gedrag verdubbelt en het storend gedrag is drie keer minder in rijen dan in groepen.

Leraren die taakgericht gedrag van leerlingen willen bevorderen bij het individueel werken, kiezen dus het beste voor een rijenopstelling. Ook als de focus ligt op luisteren, zijn rijen geschikter. Als het gewenste gedrag interactief is, zoals brainstormen of vragen stellen aan de leraar, dan is een opstelling in cirkels, groepen of een hoefijzeropstelling passender. Zo’n indeling bevordert de communicatie en stimuleert leerlingen actief vragen te stellen, aan de leerkracht en aan elkaar.

Het volledige rapport is te lezen op <bit.ly/lm-rijen>. NRO

Nederlandse leerlingen presteren goed in lezen

Nederlandse leerlingen uit groep 6 van het basisonderwijs hebben wederom bovengemiddeld gepresteerd op internationale leestoetsen. Dit blijkt uit de nieuwste resultaten van de Progress in International Reading Literacy Study, waaraan Nederland sinds 2001 deelneemt. De resultaten van de meest recente meting (PIRLS-2016) werden onlangs bekend gemaakt in Parijs.

Na een daling tussen 2001 en 2006 zijn de leesprestaties van Nederlandse leerlingen de afgelopen tien jaar stabiel gebleven. Toch is Nederland afgezakt naar een veertiende plek op de internationale ranglijst. Deze daling komt enerzijds doordat er steeds meer landen deelnemen, waaronder twee hoogpresterende landen (Finland en Noord-Ierland). Anderzijds zijn Nederlandse leerlingen de afgelopen vijftien jaar door tien landen voorbijgestreefd. Dit betreft zowel Aziatische landen en regio’s (Singapore, Hongkong, Chinees Taipei) als Europese landen (Russische Federatie, Ierland, Polen, Noorwegen, Engeland, Letland, Hongarije).

Niet als bij voorgaande metingen behalen vrijwel alle leerlingen het laagste leesvaardigheidsniveau. Minder dan de helft van de leerlingen behaalt echter een hoog leesvaardigheidsniveau (48%). In Nederland behaalt bovendien slechts een kleine groep leerlingen (8%) een geavanceerd leesniveau. Dit percentage ligt in 27 landen hoger dan in Nederland. NRO

Basisonderwijs in een vreemde taal

De meeste basisscholen die vroeg vreemdetalenonderwijs (vto) aanbieden, doen dit gemiddeld tot twee uur per week, terwijl drieënhalf uur wettelijk is toegestaan. Slechts drie procent van de scholen geeft meer dan twee uur les in de vreemde taal. Dit blijkt uit een onderzoek dat is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Het onderzoek werd ingesteld naar aanleiding van enkele moties bij de behandeling van de wetwijziging waarmee het vanaf 2016 mogelijk werd voor scholen om maximaal 15 procent (drieënhalf uur) van hun onderwijstijd in het Engels, Duits of Frans te mogen geven.

Bij negen op de tien scholen gaat het hierbij om Engels. Het onderwijs in de andere taal wordt in de regel door de groepsleerkracht gegeven of door een combinatie van een groepsleerkracht en een vakleerkracht. Wat het ERK-niveau van deze groepsleerkrachten betreft, valt op dat van slechts een op de vijf van hen bekend is dat ze aan het aanbevolen B2-niveau voldoen, en dat van 53 procent het niveau niet overlegd kan worden.

Ook is de samenhang tussen het aanbieden van vto en de beheersing van de Nederlandse taal bij leerlingen onderzocht aan de hand van de toetsgegevens van vijf taaltoetsen (midden groep 5). Gebleken is dat de leerlingen op vto-scholen op vier van de vijf taaltoetsen gemiddeld significant hogere scores behalen dan de landelijke norm, waarbij voor verschillen in de leerlingenpopulatie tussen vto-scholen en reguliere basisscholen op basis van het opleidingsniveau van de ouders werd gecorrigeerd. Het volledige rapport kan worden gedownload op <bit.ly/lm-vtostudie>. KBA/Expertisecentrum Nederlands